

การวิเคราะห์บทบาทสื่อบุคคลที่มีต่อการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาการทำผ้าไหมปักธงชัย
จังหวัดนครราชสีมา

AN ANALYSIS OF THE PERSON AS A ROLE MODEL IN
TRANSFERRING KNOWLEDGE ON THE WISDOM OF PAK THONG
CHAI SILK, NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

สุชาดา น้ำใจดี*

Suchada Namjaidee*

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา 30000 ประเทศไทย

*Assistant Professor Dr., Faculty of Management Sciences, Nakhon Ratchasima Rajabhat University, Nakhon Ratchasima
Province, 30000, Thailand

E-mail address (Corresponding author) : *suchada.aei93@gmail.com

รับบทความ : 6 พฤษภาคม 2564 / ปรับแก้ไข : 11 ตุลาคม 2564 / ตอบรับบทความ : 20 ธันวาคม 2564

Received : 6 May 2021 / Revised : 11 October 2021 / Accepted : December 2021

DOI : <https://doi.org/10.14456/nrru-rdi.2022.9>

ABSTRACT

This qualitative research aimed at analyzing the person as a role model in transferring knowledge on the wisdom of Pak Thong Chai silk, Nakhon Ratchasima Province. The participants were 17 village sages who were purposively selected from 17 villages in Pak Thong Chai District, Nakhon Ratchasima Province. A structured interview with a very high consistency level for all items was used and the data were collected by observing and conducting in-depth interviews in April 2017, divided into 3 periods of a week each. The data were analyzed by summarizing each content and the overview and the results were presented in a descriptive way. The findings revealed that the role of the village sage as a model person had been inherited from generation to generation and it created experience and expertise. This led to various thinking changes for the development of innovative processes, created a silk identity for one's own family, member groups and communities, helped generate income and resulted in a higher living standard. In terms of transferring local wisdom methods, the role in using personal media was displayed, started by conveying familiar, friendly words and the process of making the silk objects was demonstrated. Then, the actual practice was required, including monitoring, recommending and helping to fix every step. Every process started from within the family, people in the community, people with the same job, other communities, and other provinces. This process enabled the recipients to continuously learn and accumulate real experiences.

Keywords : Person as a role model, Roles of person, Local sages, Knowledge transfer, Local wisdom, Silk making

บทคัดย่อ

การสื่อสารสำหรับการอนุรักษ์องค์ความรู้ท้องถิ่นให้เท่าทันยุคโลกาภิวัตน์ในการวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทสื่อบุคคลที่มีต่อการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาการทำผ้าไหมปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมาในพื้นที่อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 17 หมู่บ้าน เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจงเป็นปราชญ์ชาวบ้าน หมู่บ้านละ 1 คน รวม 17 คน ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่มีค่าความสอดคล้อง 1.00 ทุกข้อเก็บรวบรวมข้อมูลโดยลงพื้นที่ภาคสนามทำการสัมภาษณ์เชิงลึกในเดือนเมษายน 2560 แบ่งเป็น 3 ช่วง ๆ ละ 1 สัปดาห์ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสรุปเนื้อหาแต่ละช่วงและสรุปภาพรวม นำเสนอผลด้วยวิธีพรรณนา ข้อค้นพบในการวิจัย คือ บทบาทของปราชญ์ชาวบ้านในฐานะสื่อบุคคล พบว่า การได้รับเป็นมรดกสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นทำให้มีประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดเพื่อการพัฒนากระบวนการทางนวัตกรรมและสร้างอัตลักษณ์ผ้าไหม ให้กับครอบครัวตนเอง กลุ่มสมาชิก ชุมชน ได้อย่างหลากหลาย และช่วยสร้างเป็นรายได้

ทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า เป็นการแสดงบทบาทการใช้สื่อบุคคล เริ่มจากถ่ายทอดด้วยคำพูดอย่างคุ้นเคย เป็นกันเอง แล้วสาธิตวิธีและกระบวนการทำ จากนั้นฝึกให้ปฏิบัติจริง รวมทั้งคอยตรวจสอบ แนะนำ และช่วยแก้ไขในทุกขั้นตอน โดยเริ่มจากภายในครอบครัว คนในชุมชน คนทำไหม อาชีพเดียวกัน ชุมชนอื่น จังหวัดอื่น ทำให้ผู้รับการถ่ายทอดได้เรียนรู้และสัมผัสประสบการณ์ได้จริงอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : สื่อบุคคล, บทบาทสื่อบุคคล, ปราชญ์ชาวบ้าน, การถ่ายทอดความรู้, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การทำผ้าไหม

บทนำ

การบอกวิชาความรู้ให้ผู้เรียนได้เข้าใจและนำไปปฏิบัติได้ มักจะถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจนั้น ใช้วิธีการปฏิบัติจริงไปพร้อม ๆ กันโดยอัตโนมัติ อันเกิดจากสามัญสำนึกแบบสังคมประกิต คือเกิดการเลียนแบบและการจดจำ สืบทอดกันมาในครอบครัว จึงเรียกว่า “การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น” (Aksaeng & Grisanaputi, 2009, p. 23) ผู้ที่ทำการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยสื่อบุคคลที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ผ่านคำพูด เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลให้ได้รับความรู้ นำไปสู่การเกิดทัศนคติและทำให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปตามความมุ่งหวัง กล่าวได้ว่าเป็นการสื่อสารทางตรงถึงผู้รับสารที่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือและโน้มน้าวจิตใจของผู้รับสาร ซึ่งเป็นบุคคลได้เป็นอย่างดี ซึ่งสื่อบุคคลมีบทบาทที่สำคัญในการชักจูงใจและการตัดสินใจของผู้รับสาร เนื่องจากลักษณะเด่นอันประกอบด้วยสาระสำคัญคือ การไหลของข่าวสารแบบเป็นสองทาง (Two-way communication) การสื่อสารแบบลักษณะตัวต่อตัว (One by one) ปริมาณของปฏิกิริยาตอบสนอง (Feedback) และการลดกระบวนการทางเลือกในทางจิตวิทยา (Selective process) (Lazarsfeld & Herbert, 1968, p. 68) ดังนั้น การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้วิธีการปฏิบัติจริง คือการฟังคำบรรยาย อธิบาย การสาธิตแล้วนำไปปฏิบัติจริง และปฏิบัติซ้ำ ๆ กันจนเกิดเป็นความชำนาญ เพราะผลงานที่จะใช้ดำรงชีวิตได้ต้องเป็นผลงานที่เกิดขึ้นจริงสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ดังนั้น กลุ่มเป้าหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายที่รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากผู้รู้ในท้องถิ่นส่วนมากจะเป็นคนในครอบครัว เป็นญาติโดยสายเลือด เนื่องจากความรู้บางอย่างผู้รู้ทั้งหลายมักหวงแหนและจะไม่แพร่พรายให้คนอื่น ๆ รู้ (Aksaeng & Grisanaputi, 2009, p. 23) ซึ่งในงานวิจัยของชวลค์ ลอยสูงวงศ์ (Loisongwong, 2015, p. 87) ที่ได้เสนอแนวทางที่จะช่วยสนับสนุนให้การสืบสานภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำได้คงอยู่ในชุมชนต่อไปเพื่อตอบสนองความต้องการผ้าไทยทรงดำที่ยังมีความต้องการอยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งในระยะแรกจะตอบโจทยความต้องการนั้นได้โดยคำนึงถึงผู้จะเข้ามาสืบสานการทอผ้าจำหน่ายต่อไป ส่วนแนวทางในระยะที่สองจะเปรียบเสมือนเป็นแนวทางเพิ่มให้คนในกลุ่มที่ต้องการให้มีการกลับมาทอผ้าชนิดอื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจากการทอผ้าพื้นได้ร่วมกันฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้ง

นอกจากนี้ สื่อบุคคลเป็นประเด็นสำคัญที่ก่อให้เกิดผลต่อผู้รับและสื่อบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสกัดกั้นหรือส่งเสริมในสังคมนั้นให้ยอมรับหรือไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง และถ้าสื่อบุคคลเป็นผู้นำความคิดเห็นในเรื่องที่ต้องการเปลี่ยนแปลงด้วยแล้ว บทบาทของสื่อบุคคลยังมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น จึงกล่าวได้ว่าสื่อบุคคลเป็นรูปแบบที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการร่วมกันทำกิจกรรมได้ดีที่สุด (Klapper, 1968, p. 87) จึงกล่าวได้ว่าการเลือกใช้สื่อบุคคลนับว่าเป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของการสื่อสารที่สำคัญประเภทหนึ่ง (Madoung, 2017, p. 16) ซึ่งมีประสิทธิภาพในการชักจูงใจให้บุคคลมีทัศนคติต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามความมุ่งหวัง (Kasemsuk, 2011, p. 55) ซึ่งการสื่อสารระหว่างบุคคลมีการพูดคุยแบบเป็นกันเองและเป็นแบบส่วนตัว ทำให้เกิดความคุ้นเคยระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง จะช่วยให้ผู้ฟังยอมรับความคิดของผู้พูดได้ง่ายขึ้น การเห็นหน้าตากันทำให้ผู้ฟังซึ่งเป็นเป้าหมายในการจูงใจของผู้พูดเกิดความรู้ว่าตนเองได้รับผลประโยชน์ทันที อย่างน้อยที่สุดคือด้านการแสดงความคิดเห็น

ของตนเองต่อผู้พูด (Lazarsfeld & Manzel, 1960, p. 97) โดยทรัพยากรบุคคลที่สำคัญของชุมชนในท้องถิ่น และในสังคมไทยเกิดจากการที่ชาวบ้านเชื่อฟังหรือคล้อยตามความเห็นด้วยนั้น เป็นเพราะความชื่นชม ศรัทธาในตัวผู้นำ และผลงานที่ผ่านมาของเขา เช่น เป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นในการพัฒนา เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ ฯลฯ เรียกว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน” (Juthavijit, 2005, p. 114) ที่เป็นสามัญชนคนธรรมดาซึ่งไม่ธรรมดาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านชนบท ได้รับการยกย่องจากชาวบ้านทั่วไปว่าเป็นผู้มีภูมิปัญญา มีความรู้ความสามารถในการอธิบายและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เป็นคนดีมีคุณธรรม เข้าใจปรัชญาชีวิตอย่างลึกซึ้ง (Phongphit, 2009, pp. 169-170)

สำหรับประชาชนผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอปรางค์ชัย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประมาณ ร้อยละ 75 เช่น ทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น นอกจากนั้นจะมีอาชีพทำผ้าไหมเองตามหมู่บ้าน รับจ้างทอผ้าไหม โดยส่วนหนึ่ง จะรับจ้างทำงานในโรงงานทอผ้าไหมในเขตเทศบาลเมืองปัก และอีกส่วนหนึ่งจะรับไหมมาจากโรงงานในเขตอุตสาหกรรม แล้วนำมาทอที่บ้าน นอกจากนั้นก็จะมีการค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว รับราชการ ฯลฯ (Local Data Center for Development (LICD), 2016, online) อำเภอปรางค์ชัย กลายเป็นเมืองแห่งการทอผ้าไหมที่มีชื่อเสียงที่สุด ของจังหวัดนครราชสีมา ที่มีการผลิตผ้าไหมทอมือคุณภาพ กล่าวคือ เนื้อผ้าหนาแน่น สีคงทน ไม่ตก เมื่อนำมาซัก เนื้อผ้าไม่ยุบ เมื่อนำมานุ่ง เนื้อผ้าไม่ย้วย คุณภาพของผ้าได้มาตรฐานมีปริมาณการผลิตมากพอ จนสามารถส่งไปจำหน่ายต่างประเทศได้ (Lekmukda, 2010, online) ที่สำคัญ ผ้ายังคงสามารถสร้าง รายได้มหาศาลคืนสู่ชุมชนปรางค์ชัย ด้วยกำลังการผลิตที่เพียงพอต่อการส่งจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ โดย อำเภอปรางค์ชัย กลายเป็นที่รู้จักกันของบุคคลที่มีความชื่นชอบผ้าไหมจากทั่วโลก ว่ามี ผ้าไหมสวยที่สุดในโลก ผลิตผ้าไหม จำนวน 10,000,000 หลาต่อปี คิดเป็นมูลค่าของผ้าไหมที่ส่งขายในประเทศและต่างประเทศไม่น้อย กว่า 3,600 ล้านบาทต่อปี ซึ่งเป็นการเสริมรายได้ให้แก่ประชาชน เพื่อให้พ้นจากความยากจน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 35 จนกลายเป็นที่มาของคำขวัญประจำจังหวัด ที่ว่า “เมืองหญิงกล้า ผ้าไหมดี หมี่โคราช ปราสาทหิน ดินด่านเกวียน” (Tourism Authority of Thailand, 2016, online) ทำให้อำเภอปรางค์ชัยมีทรัพยากรที่เอื้อต่อการผลิตทั้งด้านการเกษตร อุตสาหกรรม รายได้หลักมาจากการเกษตรและอุตสาหกรรมการทอผ้าไหม โดยอุตสาหกรรมผ้าไหมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นฐานการผลิตสินค้าที่มีองค์ประกอบทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการคาดหวังว่าจะเป็นสินค้า ที่มีศักยภาพในการพัฒนาในอนาคต และกลุ่มจังหวัดมีฐานการผลิตผ้าไหมที่ได้รับการยอมรับระดับสากลอยู่หลายแห่ง จึงควรได้รับการสนับสนุนเชิงพื้นที่ให้เกิดการพัฒนาอย่างเหมาะสม (Nakhon Ratchasima Province, 2016, p. 79) ซึ่งพนารัตน์ เดชกุลทอง (Detkulthong, 2017, p. 600) ได้นำเสนอวิธีการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาผ้าไหมบ้านนาเสียว ไว้ 2 วิธี ได้แก่ วิธีการสาธิตและวิธีปฏิบัติจริง ซึ่งการถ่ายทอดกระบวนการทอผ้าทั้งสองวิธีดังกล่าวเป็นการถ่ายทอดโดยตรง และใช้วิธีเดียวกันในการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ เทคนิคสำคัญของวิธีการถ่ายทอดความรู้การทอผ้า ที่ได้ผลดีที่สุดส่วนใหญ่จะสอนแบบตัวต่อตัวหรือสอนเป็นรายคน เป็นวิธีการสอนแบบดั้งเดิม การจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหม ได้แก่ การกำหนดความรู้ การแสวงหาความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ การจัดเก็บความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ เช่นเดียวกับบรรณิชา ทศตา, สุกัญญา ใจอดทน และจันทร์จิรา ใจอดทน (Thotta, Jaiotthon, Jaiotthon, 2017, p. 117) ที่พบว่าเทคนิคการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมอำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ มีวิธีการถ่ายทอดได้หลายทางโดยใช้เทคนิคการสาธิต การปฏิบัติจริง การบอกเล่า เพื่อให้ปฏิบัติตาม โดยการทำให้ดูพร้อมทั้งการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน วิธีการเรียนรู้ส่วนใหญ่เกิดจากการลงมือทำ การลองผิด ลองถูก ซึ่งกระบวนการเรียนรู้นี้เป็นพลวัตรจนเกิดการสั่งสมและพัฒนาความรู้การทอผ้าไหมอยู่ตลอดเวลา ซึ่งแต่ละวิธี ขึ้นอยู่กับองค์ความรู้และกลุ่มเป้าหมายที่จะรับการถ่ายทอด

ดังนั้น การวิเคราะห์บทบาทสื่อบุคคลของผู้ถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาการทำผ้าไหม จึงมีความสำคัญยิ่งต่อการสื่อสารระหว่างบุคคลในชุมชนเพื่อให้เกิดการรับรู้ มีความเข้าใจ จนเกิดเป็นทัศนคติและสามารถสร้างการบูรณาการและสืบสานความเป็นเอกลักษณ์ คุณค่า ความน่าเชื่อถือ พึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาสังคมแห่งภูมิปัญญาการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นที่พึงประสงค์เชื่อมโยงให้มีประโยชน์กับตัวบุคคลและผู้อื่น อันเกิดจากความศรัทธาเริ่มสร้างสรรค์และสร้างทุนทางปัญญาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความเหมาะสมตามการเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมโลกาภิวัตน์ตามหลักคุณลักษณะรอบคอบความสมดุลต่อการปรับเปลี่ยนที่รวดเร็วได้อย่างจริงจังและยั่งยืนนาน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์บทบาทสื่อบุคคลที่มีต่อการถ่ายทอดความรู้ด้านภูมิปัญญาการทำผ้าไหมในชุมชนเมืองปัก อำเภอบึงอภัย จังหวัดนครราชสีมา

ประโยชน์การวิจัย

1. ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ทางวิชาการด้านการพัฒนาการของสื่อบุคคลกับการถ่ายทอดความรู้ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำผ้าไหม
2. ได้เห็นปรากฏการณ์ด้านการปฏิบัติการสื่อสารด้วยสื่อบุคคลของปราชญ์ชาวบ้านที่ช่วยทำให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำผ้าไหม
3. สามารถนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำผ้าไหมไปใช้เป็นแนวปฏิบัติที่ดีสำหรับผู้สืบทอดรุ่นต่อไปได้อย่างเหมาะสม

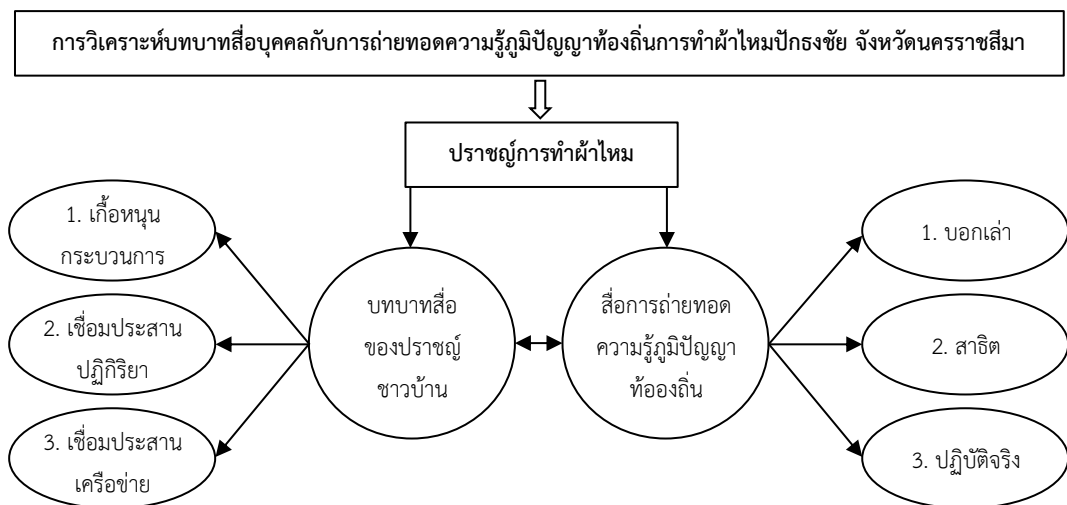
การทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการสังเคราะห์ใน 2 ประเด็น คือ วิธีการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งการถ่ายทอดความรู้ (Knowledge transfer) เป็นกระบวนการหนึ่งของการจัดการความรู้ซึ่งมีการใช้เครื่องมือที่หลากหลาย โดยมีข้อดีคือสามารถเผยแพร่ความรู้ในขอบข่ายที่กว้างขวางและต้นทุนต่ำ ที่จัดอยู่ในรูปแบบการเข้ารหัส (Codified) เป็นการถ่ายทอดความรู้แบบชัดแจ้ง (Explicit knowledge) เป็นหลัก (Thanakomkul et al., 2018, p. 17) ดังนั้น การใช้สื่อบุคคลเป็นผู้เผยแพร่ข่าวสารที่มีประโยชน์มากในกรณีที่ผู้ส่งสารหวังผลให้ผู้รับสารเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับทัศนคติและพฤติกรรมในการรับสาร ช่วยให้ผู้รับสารมีความเข้าใจกระจ่างชัดและตัดสินใจรับสารได้อย่างมั่นใจขึ้น (Rogers & Svenning, 1969, p. 87) ซึ่งเป็นการเรียนการสอนที่เกิดจากการเลียนแบบและการจดจำ สืบทอดกันมาในครอบครัว โดยมีวิธีการถ่ายทอด 3 รูปแบบ คือ 1) การบอกเล่า บรรยาย ด้วยวาจา เป็นวิธีการถ่ายทอดในรูปของคำพูด โดยผู้ถ่ายทอดจะต้องเป็นผู้เตรียมเนื้อหาที่จะพูด มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ให้ความรู้ ส่วนผู้รับการถ่ายทอดจะเป็นผู้รับฟังและจดจำความรู้หรือบันทึกสาระสำคัญที่ได้รับฟังตามไปด้วย 2) การสาธิต ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เป็นวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ผู้ถ่ายทอดแสดงหรือกระทำพร้อมกับการบอก อธิบายทุกขั้นตอนให้ผู้รับการถ่ายทอดได้รับฟังจากประสบการณ์ตรง และ 3) การปฏิบัติจริง เป็นการนำคำบอกเล่า การสาธิตที่ได้จากผู้ถ่ายทอดความรู้ไปลงมือกระทำจริงในสถานการณ์ที่เป็นอยู่จริง โดยผู้ถ่ายทอดคอยแนะนำ ตรวจสอบและแก้ไข เพื่อให้เกิดการปฏิบัติถูกต้องตามขั้นตอน และได้ผลงานตามที่ต้องการ และผู้รับการถ่ายทอดเกิดการเรียนรู้ มีการปฏิบัติซ้ำ ๆ กัน ทำให้สั่งสมประสบการณ์ไปทีละเล็กละน้อยจนเกิดเป็นความชำนาญ เพราะผลงานที่จะใช้ดำรงชีวิตได้ต้องเป็นผลงานที่เกิดขึ้นจริงสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ (Aksaeng & Grisanaputi, 2009, p. 23; Suwannakorn, 2010, online) และบทบาท

ของปราชญ์ชาวบ้านในฐานะสื่อบุคคล ซึ่งเป็นชาวบ้านสามัญชนคนธรรมดาที่มีความไม่ธรรมดาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านชนบท โดยได้รับการยกย่องจากชาวบ้านทั่วไปว่าเป็นผู้มีภูมิปัญญา มีความรู้องค์รวมของชีวิตอย่างถ่องแท้จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตทั้งหมด ช่วยให้ผู้คนเห็นคุณค่าในการแสวงหาทางออกด้วยสติปัญญา (Phongphit, 2009, pp. 169-170) ด้วยการทำหน้าที่เป็นสื่อบุคคลที่มีลักษณะการสื่อสารเป็นแบบตัวต่อตัว (One by one) เป็นการสื่อสารแบบเผชิญหน้า เปิดโอกาสให้ผู้ส่งสารสามารถปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงเนื้อหาที่ใช้การสนทนากันได้ในเวลาอันรวดเร็ว (Lazarsfeld & Herbert, 1968, p. 68) มีบทบาท 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเกื้อหนุนกระบวนการ (คุณอำนวย) เป็นวิทยากร กระบวนการขึ้นทำให้เกิดการเรียนรู้ การดำเนินการ ทำความเข้าใจและได้ปฏิบัติร่วมกัน 2) ด้านเชื่อมประสานปฏิกิริยา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นนวัตกรรมจากการเชื่อมคน ความคิด กิจกรรม เกิดพัฒนาการเข้าไปมีส่วนร่วม ในเหตุการณ์ สถานการณ์ วิธีการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ขึ้น และ 3) ด้านการเชื่อมประสานเครือข่าย เกิดความเชื่อมโยงระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร ชุมชน และคนหลากหลายอาชีพ ทำให้เกิดเป็นเครือข่ายประชาสังคมที่มีความสัมพันธ์กัน แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ความคิดเห็น และการช่วยเหลือกัน (Phongphit, 2009, pp. 170-171)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์สรุปการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น และนำมาประยุกต์ใช้สร้างเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยแสดงดังภาพ 1

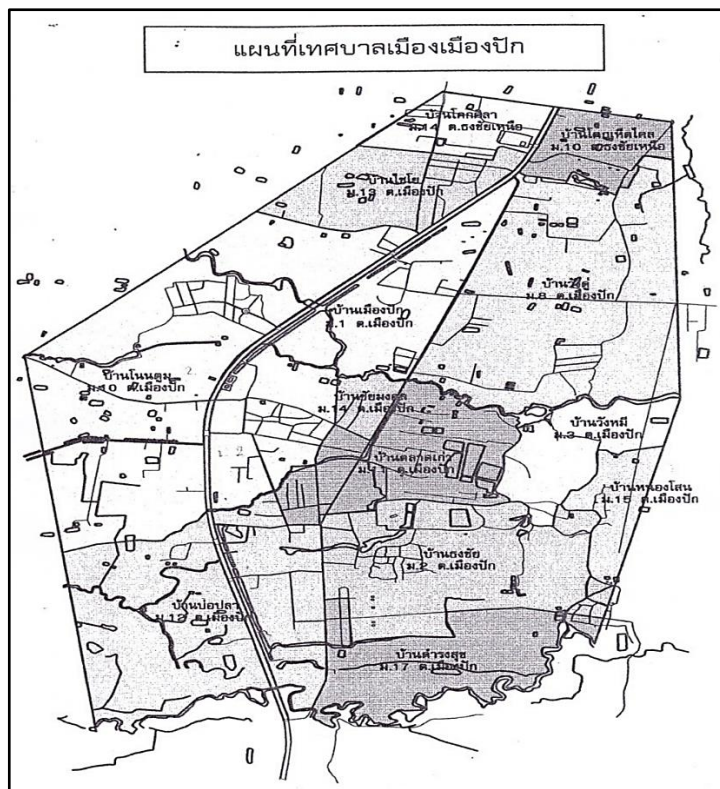

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เน้นศึกษาวิเคราะห์บทบาทสื่อบุคคลที่มีต่อการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำผ้าไหม โดยมีองค์ประกอบตามระเบียบวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตพื้นที่การวิจัย คือ พื้นที่อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 17 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านเมืองปัก หมู่ที่ 2 บ้านธงชัย หมู่ที่ 3 บ้านวังหมี่ หมู่ที่ 4 บ้านนาแค หมู่ที่ 5 บ้านโรงนา หมู่ที่ 6 บ้านดู่ หมู่ที่ 7 บ้านหนองไผ่ หมู่ที่ 8 บ้านวังดู่ หมู่ที่ 9 บ้านขอนแก่น หมู่ที่ 10 บ้านโนนตูม หมู่ที่ 11 บ้านตลาดเก่า หมู่ที่ 12 บ้านบ่อปลา หมู่ที่ 13 บ้านไชโย และบ้านโคกสะอาด หมู่ที่ 14 บ้านชัยมงคล หมู่ที่ 15 บ้านหนองโสน หมู่ที่ 16 บ้านดู่โน และหมู่ที่ 17 บ้านด่างสุข

ภาพ 2 แผนที่เทศบาลเมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา
ที่มา : Muang Pak Municipal Community, 2016, online.

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ การวิเคราะห์บทบาทสื่อบุคคลซึ่งเป็นประชาชนชาวบ้านด้านการทอผ้าไหมลายโบราณและทอผ้าแบบทอมือ ในอำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา
3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มประชาชนที่มีการทอผ้าไหมและอาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ทำการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเป็นประชาชนชาวบ้านด้านการทอผ้าไหม จำนวน 17 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 คน รวม 17 คน ตามเกณฑ์คุณสมบัติดังนี้ 1) ไม่จำกัดเพศ และไม่จำกัดอายุ 2) เป็นผู้สืบทอดองค์ความรู้ด้านการทอผ้าไหมในชุมชนตำบลเมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ไม่น้อยกว่า 25 ปี และ 3) เป็นสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ไม่น้อยกว่า 3 ปี
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง มีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบปลายเปิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของประชาชนชาวบ้านซึ่งทำหน้าที่เป็นสื่อบุคคลที่มีต่อการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าไหม 2 บทบาท ประกอบด้วย บทบาทสื่อของประชาชนชาวบ้านในการทำผ้าไหม 3 ด้าน ได้แก่ 1) ผู้เกี่ยวหนุนกระบวนการ (คุณอำนวย) 2) ผู้เชื่อมประสานปฏิกิริยา 3) ผู้เชื่อมประสานเครือข่าย และสื่อการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3 ด้าน ได้แก่ 1) การบอกเล่า 2) การสาธิต 3) การปฏิบัติจริง นำเสนอผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดการ ด้านนิเทศศาสตร์ และด้านการวิจัยเชิงพื้นที่ จำนวน 3 ท่าน พิจารณาความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การวิจัย นำผลคะแนนมาประมวลหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objectives Congruence : IOC) ตามสูตรคำนวณหาค่า IOC ที่ใช้กันทั่วไป (Tuntavanitch & Jindasri, 2018, p. 9) พบว่า ได้เท่ากับ 1.00 ทุกข้อคำถาม จากนั้นจึงทำการปรับปรุงคำและข้อความในข้อคำถามตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญเพียงเล็กน้อย

5. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) แบ่งเป็น 3 ช่วง ช่วงละ 1 สัปดาห์ จำแนกเป็นสัปดาห์ที่ 1 และสัปดาห์ที่ 2 สัปดาห์ละ 6 คน และสัปดาห์ที่ 3 จำนวน 5 คน รวม 17 คน โดยการลงพื้นที่ภาคสนามในเดือนเมษายน 2560 เนื่องจากเป็นช่วงเดือนแห่งฤดูกาลที่มีวันหยุดและมีการจัดงานเทศกาลสำคัญประจำปีของไทย ประชาชนส่วนใหญ่จึงมักไม่ค่อยได้ออกเดินทางหรือปฏิบัติภารกิจ ทำให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ที่ให้ข้อมูลหลักได้ครบตามจำนวนและระยะเวลาที่กำหนดไว้

6. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อจัดหมวดหมู่หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละครั้ง และนำมาข้อมูลทั้ง 3 ครั้ง มาทำการวิเคราะห์กลุ่มคำ (Domain analysis) ที่มีความสัมพันธ์กับคำหลักร่วมกับการวิเคราะห์ภาพความสำเร็จ (Successive approximation) และสังเคราะห์สรุปตามหลักการแนวคิดที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์บุคคลที่มีต่อการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำผ้าไหมของชุมชนเมืองปักกิ่ง อำเภอบึงระจักษ์ จังหวัดนครราชสีมา จำแนกได้มีดังต่อไปนี้

1. บทบาทของปราชญ์ชาวบ้านในฐานะสื่อบุคคล โดยสื่อบุคคลซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ส่งสารในการทำผ้าไหม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม เช่น ทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ไปพร้อม ๆ กับการทำผ้าไหมที่ได้รับเป็นมรดกผ่านวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นจนสามารถสืบทอดมาสู่รุ่นปัจจุบัน ส่วนบางคนเคยรับจ้างทอผ้าไหมอยู่บ้าง ซึ่งลักษณะการสื่อสารแบบตัวต่อตัว พบว่า ให้ความสำคัญกับการสื่อสารโดยใช้ภาษาถิ่นคือ ภาษาโคราช และภาษาอีสาน เป็นช่องทางในการเผยแพร่ความรู้ โดยการพูดคุยแบบคุ้นเคยและเป็นกันเอง ทำให้ผู้ฟังหรือผู้รับสารยอมรับความคิดเห็นเกิดการแลกเปลี่ยนสาระหว่างกันเองโดยตรง จนนำไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน ดังตัวอย่างการให้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

บทบาทสื่อในการเป็นผู้เอื้อหนุนกระบวนการ (คุณอำนวย) โดยมีการใช้สื่อบุคคลที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านการทำผ้าไหมซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักได้เล่าประสบการณ์ที่ได้จากบรรพบุรุษเกี่ยวกับกระบวนการผลิตผ้าไหมตั้งแต่เริ่มต้นไปสู่การเป็นผลิตภัณฑ์ผ้าไหมทอมือ ในตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...จากประสบการณ์ของป้าในการดูแลไหมและประสบการณ์ของลูกเกี่ยวกับกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนทำให้เราเป็นผู้ให้ความรู้ ใครถามเรื่องไหมมีคำตอบให้ ใครต้องการศึกษาวิธีการทำไหม เรามีคำชี้แนะให้...” (P6, Interview, 12 April, 2018)

“...จากประสบการณ์อันยาวนานในการทอผ้าไหม มีความรู้จากการผลิตด้วยตัวเอง ตั้งแต่วิธีดั้งเดิม การใช้สีย้อมธรรมชาติ การทอผ้าแบบดั้งเดิม...” (P4, Interview, 11 April, 2018)

บทบาทสื่อในการเป็นผู้เชื่อมประสานปฏิกิริยา โดยสื่อบุคคลที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านการทำผ้าไหมซึ่งได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากบรรพบุรุษ แล้วใช้ความคิดของตนเองในการเปลี่ยนแปลง เกิดการพัฒนากระบวนการทำให้ได้นวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์ผ้าไหมสำหรับตนเองและเพื่อนสมาชิกกลุ่มผ้าไหมอย่างต่อเนื่อง ในตัวอย่างการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้องพัฒนาตลอดเวลา คนที่อยู่จุดนี้ต้องเสียสละ ต้องคอยพัฒนาความรู้ของตนเอง เพื่อให้สามารถแนะนำสมาชิกให้พัฒนาตนเอง ต้องดูแลช่วยเหลือกัน คอยให้กำลังใจกัน...” (P5, Interview, 12 April, 2018)

บทบาทสื่อในการเป็นผู้เชื่อมประสานเครือข่าย โดยปราชญ์ชาวบ้านที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญ ด้านการทำผ้าไหมได้มีการใช้สื่อบุคคลซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านไปสู่การพัฒนาเชื่อมโยงกับกลุ่ม ชุมชน สมาชิก ทั้งที่ทำการผลิตผ้าไหมและในกลุ่มหลากหลายอาชีพ ทำให้เกิดเครือข่ายสังคมที่หลากหลายรูปแบบและมีการช่วยเหลือ ซึ่งกันและกันด้วยการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ การเรียนรู้ ประสบการณ์ และความคิดเห็น โดยที่แต่ละเครือข่าย ความเป็นอิสระต่อกัน ในตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...ลุงทำไหมมานาน มีประสบการณ์เรียนรู้มาด้วยตนเอง มีการถ่ายทอดส่งต่อ ความรู้ภายในครอบครัว มีองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตผ้าไหมทั้งในแบบดั้งเดิม จนกระทั่งมีการวิวัฒนาการ มีการพัฒนามาจนถึงปัจจุบัน ลุงเป็นผู้ถ่ายทอด ให้ความรู้แก่ชุมชน โดยลุงใช้บ้านของตนเองเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน มีการสาธิต ขบวนการผลิต การทอผ้าไหม ซึ่งมีผู้สนใจขอรับความรู้ทั้งจากคนในชุมชน และจากภายนอกชุมชน...” (P2, Interview, 5 April, 2018)

“...นอกจากทอผ้าขายเป็นผืนแล้ว ยังมีการประสานงานกับกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ที่มีการแปรรูป เช่น กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า เย็บกระเป๋า เสื้อสูท เป็นต้น เพื่อเพิ่ม มูลค่าผลิตภัณฑ์ ช่วยให้คนในชุมชนมีรายได้มากขึ้น เมื่อคนในชุมชนเห็นประโยชน์ ในส่วนนี้ จะเข้ามาให้ความร่วมมือและร่วมเป็นสมาชิกของเรา...” (P5, Interview, 12 April, 2018)

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยสื่อบุคคลซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านนั้น มีการถ่ายทอดให้คนในครอบครัว คนในชุมชนที่เข้ามารับจ้างทำงานกับตนเอง ตลอดจนมีการไปบรรยายให้กับคนทำไหมอาชีพเดียวกันจากชุมชนอื่น จังหวัดอื่น ได้ฟังร่วมกัน พร้อมกับเปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และซักถามข้อสงสัยได้อย่างละเอียด

การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการบอกเล่า เป็นคำพูดของปราชญ์ชาวบ้านที่มีบทบาทสำคัญ ในฐานะการถ่ายทอดวิธีการทำผ้าไหมซึ่งตนเองได้รับสืบทอดอย่างชำนาญ ในตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...ป่าทำผ้าไหมมาประมาณ 50 กว่าปี ในช่วงแรกเป็นความรู้ที่ได้มา แบบครูพักลักจำ ดู ๆ ผู้ใหญ่ทำกันแล้วก็จำ ๆ มา พอทำมานานมีประสบการณ์ มากขึ้น ก็เกิดความคิดว่านอกจากลายทอผ้าลายเดิมที่เคยทออยู่น่าจะมีลายอื่น มาทอบ้าง เลยเอาลายเดิมมาทำเพิ่มเติมออกแบบลายที่ต่อเนื่องกัน เอามาประยุกต์ เป็นลายใหม่ของเราเอง ทำให้เกิดเป็นลายใหม่ที่สวยงามมากขึ้น แปลกตามากขึ้น สามารถจำหน่ายได้มากขึ้น หากมีการอบรมของหน่วยงานต่าง ๆ ป้าจะเข้าร่วม การอบรม แล้วนำองค์ความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดต่อให้ลูก ลูกสะใภ้ และสมาชิก กลุ่มหัตถกรรมผ้าไหมบ้านตู๋ รวมถึงคนในชุมชนที่มาทำงานร่วมกัน...” (P10, Interview, 18 April, 2018)

“...จำความได้ก็เห็นเครื่องทอผ้า เห็นทุกวันเกิดการซึมซับโดยไม่รู้ตัว อยากทอผ้าเป็น ก็แอบทอผ้าเอง เมื่อโตขึ้นจึงเริ่มหัดทอผ้าอย่างจริงจัง

หลังจากจบการศึกษาระดับปริญญาตรีทางครุศาสตร์ ได้เริ่มทาลายผ้าเอกลักษณ์
ผ้าโบราณประจำโคราช จากนั้นก็เกิดความสนใจผ้าทางกระรอก ต่อมาได้รื้อฟื้น
เรื่องภูมิปัญญาลายผ้าเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน...” (P13, Interview, 18
April, 2018)

การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาด้วยการการสาธิต โดยปราชญ์ชาวบ้านได้ทำการถ่ายทอดด้วยการแสดง
วิธีการทำผ้าไหมพร้อมอธิบายกระบวนการที่ตนเองมีประสบการณ์โดยตรง ทำให้ผู้สนใจและรับการถ่ายทอด
สามารถเข้าใจและปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง ในตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...เนื่องจากกลัวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องลายผ้าประจำโคราชจะสูญหายไป
จึงได้เริ่มออกถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชนถึงเอกลักษณ์ประจำถิ่น เป็นอย่างไร
ลวดลายผ้าประจำชุมชนแต่ละชุมชนมีเอกลักษณ์และลักษณะเด่นเช่นไร มีวิธีการ
ทอลายอย่างไร อยากจะจับมือสอนทุกคน กลัวว่าภูมิปัญญาดั้งเดิมจะสูญหายไป
มากที่สุด จึงต้องให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนในวงกว้าง เพื่อสร้าง
ความตระหนักและรักษาลวดลายผ้าประจำชุมชน รวมถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ
ไว้เป็นมรดกของลูกหลานต่อไป...” (P13, Interview, 18 April, 2018)

การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาด้านการปฏิบัติจริง เป็นวิธีการถ่ายทอดในการเป็นวิทยากรของสื่อบุคคลซึ่งเป็น
ปราชญ์ชาวบ้านได้ลงมือทำจริง ๆ โดยมีผู้รับการถ่ายทอดเป็นผู้ปฏิบัติจริงและมีปราชญ์ชาวบ้านคอยตรวจสอบ ให้
คำแนะนำและแก้ไข เพื่อให้สามารถปฏิบัติจริงได้ทุกขั้นตอน ทำให้ผู้รับการถ่ายทอดได้เรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ไป
พร้อม ๆ กัน ในตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...หลังจากเรียนจบปริญญาตรี และได้ทำงานเป็นครู แต่ด้วยใจรักในงาน
ทอผ้าไหม จึงได้ได้ทำอาชีพการทอผ้าไหมควบคู่กับอาชีพครู ได้ทำการศึกษา
ค้นคว้าลวดลายผ้าไหมลายผ้าโบราณ ลายเอกลักษณ์ประจำชุมชน จนมีความรู้
และประสบการณ์ และได้ทำหน้าที่เป็นผู้ให้ความรู้ เป็นปราชญ์ ชำนาญ
เรื่อง ผ้าไหมประจำชุมชน เป็นวิทยากรอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการ
ผลิตผ้าไหมให้คนในชุมชนอำเภอปักธงชัย อำเภออื่น ๆ ในจังหวัดนครราชสีมา
รวมถึงจังหวัดอื่น ๆ เช่น สอนนักศึกษาจากจังหวัดสระแก้ว ปราจีนบุรี สุรินทร์
บุรีรัมย์ เป็นต้น...” (P3, Interview, 5 April, 2018)

อภิปรายผล

การวิเคราะห์บทบาทสื่อบุคคลซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านในการทำผ้าไหมที่ได้รับเป็นมรดกสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น
ทำให้มีประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ ทำให้ตนเองได้นำมาคิด เปลี่ยนแปลง พัฒนาระบบการเพื่อสร้างอัตลักษณ์
ผลิตภัณฑ์ผ้าไหม โดยใช้สื่อบุคคลซึ่งเป็นตัวของปราชญ์ชาวบ้านเองแสดงบทบาทเป็นช่องทางการสื่อสารเผยแพร่ความรู้
ด้วยการพูดคุย สร้างความคุ้นเคย ความเป็นกันเอง นำไปสู่การพัฒนาเชื่อมโยงกับกลุ่ม ชุมชน สมาชิกทั้งที่ทำการผลิตผ้าไหม
และในกลุ่มหลากหลายอาชีพ หลากหลายรูปแบบ มีการพึ่งพาช่วยเหลือกัน แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ เรียนรู้ ประสบการณ์
และความคิดเห็น ร่วมกันอย่างมีอิสระ จึงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าตราบใดที่มนุษย์ยังคงอาศัยอยู่ในสังคมร่วมกัน
บทบาทที่สำคัญของบุคคลในฐานะเป็นผู้สื่อสารที่มีความเชี่ยวชาญอย่างโดดเด่นในการช่วยสร้างนวัตกรรมทางด้าน

ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมให้กับครอบครัวตนเอง กลุ่มสมาชิก ชุมชน ได้อย่างหลากหลายและช่วยสร้างเป็นรายได้และทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังนั้นปราชญ์ชาวบ้านก็ถือว่าเป็นสื่อบุคคลภายในท้องถิ่นที่มีศักยภาพสูง มีบทบาทที่สำคัญในการชักจูงใจโดยการให้โอกาสผู้รับสารได้กลับและข้อมูลย้อนกลับ มีการเลือกใช้ภาษาที่ง่ายในการสื่อสารหลากหลายช่องทาง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องที่ต้องการสื่อตามแผนการ วัตถุประสงค์ เวลาที่กำหนด โดยคำนึงถึงกาลเทศะ ความเหมาะสม บรรยากาศ สภาพแวดล้อม (Namjaidee, 2018, p. 11) โดยมีผู้มีส่วนร่วม 2 ฝ่าย คือผู้ส่งสารและผู้รับสารมีเครื่องมือในการสื่อสารที่เป็นช่องทางและสารองค์ประกอบที่เหลือเป็นส่วนของบทบาทหน้าที่และกระบวนการ ซึ่งได้แก่ กระบวนการเข้ารหัส การถอดรหัส และการป้อนกลับ ส่วนสิ่งรบกวนเป็นองค์ประกอบหรือปัจจัยภายนอกที่เข้ามาแทรกแซงกระบวนการสื่อสารและขัดขวางไม่ให้การสื่อสารดำเนินไปอย่างราบรื่นหรือประสบความสำเร็จ (Schramm, 1973, p. 247) ซึ่ง Klapper (1968, p. 87) ได้กล่าวว่าสื่อบุคคลเป็นรูปแบบที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและร่วมกันทำกิจกรรมได้ดีที่สุด และ Lazarsfeld and Herbert (1968, p. 68) ได้อธิบายลักษณะเด่นของการใช้สื่อบุคคลว่าประกอบด้วยสาระสำคัญเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล สามารถจัดการเลือกรับสารของผู้ฟังได้ การติดต่อสื่อสารแบบเผชิญหน้าเปิดโอกาสให้ผู้ส่งสารสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเนื้อหาที่ใช้สนทนากันได้ในเวลาอันรวดเร็ว ปฏิกริยาตอบสนองขณะที่ทำการสื่อสารเกิดขึ้นในระดับสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกรับสาร ผู้รับสารส่วนใหญ่มักจะเชื่อถือในข้อตัดสินใจและความคิดเห็นของผู้ที่เขารู้จักและนับถือมากกว่าบุคคลที่เขาไม่รู้จักมาก่อน แล้วมาทำการติดต่อสื่อสารด้วย

สำหรับสื่อการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยสื่อบุคคลซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านนั้น เริ่มจากถ่ายทอดภายในครอบครัว คนในชุมชน คนทำไหมอาชีพเดียวกันจากชุมชนอื่น จังหวัดอื่น ถ่ายทอดวิธีการทำผ้าไหมด้วยคำพูดแล้วสาธิตวิธีและกระบวนการ จากนั้นฝึกปฏิบัติการทำผ้าไหมจริง เพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดได้สามารถเข้าใจและปฏิบัติตามอย่างถูกต้อง รวมทั้งยังคอยตรวจสอบ แนะนำ และช่วยแก้ไขให้เป็นไปตามวิธีการทุกขั้นตอน ทำให้ผู้รับการถ่ายทอดได้เรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ได้จริงอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นวิธีการถ่ายทอดโดยการให้เรียนรู้เป็นวิธีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้และทำความเข้าใจด้วยตนเองได้ดีที่สุด นอกจากนี้ผู้รับสารซึ่งเป็นผู้เรียนรู้จะต้องมีการจดบันทึกข้อมูลไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อนำไปใช้ในการทบทวนการปฏิบัติด้วยตนเองได้จริงในอนาคตภายหน้าด้วย ซึ่งสุชาติ น้าใจดี (Namjaidee, 2018, p. 1) ได้เสนอว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจำเป็นต้องมีการมีการจัดระบบเพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่สูญหายไปโดยอาศัยการสื่อสารเข้ามาสนับสนุนด้วยการใช้สื่อบุคคลทำหน้าที่ในการเป็นผู้ส่งสารเพื่อถ่ายทอด แบ่งปันองค์ความรู้ ความคิด ความรู้สึก ข้อความ ข่าวสาร และทัศนคติรวมถึงประสบการณ์ร่วมกัน นำไปสู่การแปลความหมาย ตีความหมายได้ตรงกัน เกิดความเข้าใจและรับรู้ร่วมกันได้เป็นอย่างดี โดยที่ Berlo (1960, p. 122) ได้อธิบายเกี่ยวกับตัวสื่อว่าต้องพิจารณาถึงความสามารถของสื่อด้วยวิธีการรับสารของผู้รับสารด้วยการเห็น (Seeing) การได้ยิน (Hearing) การสัมผัส (Touching) การได้กลิ่น (Smelling) และการลิ้มรส (Testing) ที่จะเป็นช่องทางให้ผู้รับสารสามารถรับสารได้ และงานวิจัยของชัยสิทธิ์ คุณสวัสดิ์, ศรีวรรณ ยอดนิล และสมหมาย แจ่มกระจ่าง (Khunssawat, Yodnil, & Jamkrajang, 2015, p. 255) พบว่ารูปแบบการถ่ายทอดสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมของชาวไทยภูเขาอีสานใต้ มีรูปแบบการถ่ายทอดสืบทอดความรู้และการเรียนรู้มี 3 ลักษณะ คือ กระบวนการถ่ายทอดและสืบทอดความรู้ในครอบครัว การถ่ายทอดและสืบทอดจากคนภายนอกครอบครัว และการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการพัฒนาลวดลายผ้าไหมพื้นบ้านที่คงเอกลักษณ์ชาวไทยภูเขาเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตซึ่งบอกถึงวิถีชีวิตชนบทธรรมนิยมประเพณี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยคือ ควรมีการนำกระบวนการสื่อสารภูมิปัญญาการทำผ้าไหมไปพัฒนาต่อยอดการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ยังคงความเป็นผ้าไหมของคนโคราชให้เป็นที่ยอมรับถึงคุณค่าของความเป็นอัตลักษณ์อย่างถาวรต่อไป
2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปคือ การพัฒนากลยุทธ์ด้วยการใช้ปัญญาประดิษฐ์เป็นสื่อในการเผยแพร่องค์ความรู้ภูมิปัญญาการทำผ้าไหมแบบดั้งเดิม โดยการผสมผสานความเป็นตำนานสู่การถ่ายทอดบนโลกสังคมออนไลน์

เอกสารอ้างอิง

- Aksaeng, D., & Grisanaputi, W. (2009). The Knowledge Management Process for Local Wisdom about Organically-Dyed “Mudmee” Thai Silk. *KKU Res J (GS)*, 9(4), 135-147. (In Thai)
- Berlo, D. K. (1960). *The Process of Communication*. New York : Holk, Rindehart and Winston.
- Detkulthong, P. (2017). Knowledge Management on Ban Nasaew Local Wisdom Weaveing, Nasaew District, Chaiyaphum Province. In *National Conference Phetchabun Rajabhat University, the 4th time “Research for Local Development” (10 Mar.’ 17)* (pp. 600-608). (In Thai)
- Juthavijit, K. (2005). *Communications for Local Development* (2nd ed.). Nakhon Pathom : Nakhon Pathom Rajabhat University. (In Thai)
- Kasemsuk, C. (2011). *Communication and Social Change*. Bangkok : Chulalongkorn University Press. (In Thai)
- Khunssawat, C., Yodnil, S., & Jamkrajang, S. (2015). Development of The Local Wisdom Transmission Process Thai Kui Silk Weaving in Southern Isan, Thailand. *Journal of Education and Social Development*, 11(1), 246-257. (In Thai)
- Klapper, J. T. (1968). *The effects of mass communication*. New York : The Fress pess.
- Lazarsfeld, P. F., & Manzel, H. (1960). *The People’s Choice*. New York : Columbia University Press.
- Lazarsfeld, P. F., & Menzel, H. (1968). Mass media and personal influence. In *The Science of human communication*. Edited by Schramm W. New York : The Basic Book.
- Lekmukda, K. (2010). *Kotat’s identity*. Retrieved August 1, 2016, form <https://www.gotoknow.org/posts/310224> (In Thai)
- Local Data Center for Development (LICD). (2016). *Pak Thong Chai District*. Retrieved June 15, 2016, form <https://www.gotoknow.org/posts/380366> (In Thai)
- Loisoongwong, C. (2015). *Weaving Encultural Process of the Thai Song Dum at Don Khoi Sub-District, Kamphaengsaen District, Nakhon Pathom Province*. An Independent Study, Master of Arts Program in Cultural Resource Management, Garduate School, Silpakorn University, Nakhon Pathom. (In Thai)
- Madoung, A. (2017). *Integrated Communication Patterns to Create Knowledge of Effective Microorganisms*. Thesis, Master of Science Program in Science Communication, Bansomdejchaopraya Rajabhat University, Bangkok. (In Thai)

- Mueang Pak Municipal Community. (2016). *Location*. Retrieved June 15, 2016, form <http://www.mueangpak.com/home/index.php/2016-11-25-02-22-42/2016-11-25-02-41-30> (In Thai)
- Nakhon Ratchasima Province. (2016). *Nakhon Ratchasima Province Development Plan for Four years (2018-2021)*. Nakhon Ratchasima : Nakhon Ratchasima Province. (In Thai)
- Namjaidee, S. (2018). Characteristics of Personal Media for Transferring the Local Intelligence Knowledge. *NRRU Community Research Journal*, 12(3), 1-13. (In Thai)
- Phongphit, S. (2009). *Guide to doing community enterprises*. Bangkok : Palang Panya. (In Thai)
- Rogers, E. M., & Svening, L. (1969). *Modernization among peasants: the impact of communication*. New York : Holt, Rinchart and Winston.
- Schramm, W. (1973). *Channers and Audiences in Handbook of Communication*. Chicage : Roand Mc. Nally College Publishing Company.
- Suwannakorn, S. (2010). *Methods for transmitting wisdom and values of Thai wisdom*. Retrieved June 12, 2016, form <https://www.gotoknow.org/posts/380366> (In Thai)
- Thanakornkul, W., Tarasawat, S., Chaojindarach, T., Ng-erninta, K., & Paisri, W. (2018). A Model of Critical Knowledge Transfer within and outside Golden Jubilee Medical Center through Exhibitions. *Journal of Mahidol R2R e-Journal*, 5(1), 17-29. (In Thai)
- Thotta, R., Jaiotthon, S., & Jaiotthon, J. (2017). The Transfer of local wisdom on silk weaving Ban Khwao District, Chaiyaphum Province. *Journal of Nakhonratchasima College*, 11(1), 117-128. (In Thai)
- Tourism Authority of Thailand. (2016). *Pak Thong Chai silk weaving village*. Retrieved August 1, 2016, form http://7greens.tourismthailand.org/green_attraction/detail/759.html (In Thai)
- Tuntavanitch, P., & Jindasri, P. (2018). The Real Meaning of IOC. *JOURNAL OF EDUCATIONAL MEASUREMENT, MAHASARAKHAM UNIVERSITY*, 24(2), 3-12. (In Thai)